

กว่าจะเห็น โรงพิมพ์ธนบัตร

สุพล เย็นอุรา

หัวเลี้ยวหัวต่อ

“อยากถามว่า ถ้าจะให้คุณพิมพ์ธนบัตร คุณจะพิมพ์ให้ได้หรือไม่?”

นั่นเป็นคำถามของ พล.ต. หลวงชำนาญยุทธศิลป์ ผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ กระทรวงการคลัง แต่หลายปีก่อนแก่ผู้เข้าพบซึ่งจะต้องตอบคำถามนั้น...คุณเกษมจิตต์ อัครจินดา ผู้ช่วยผู้จัดการโรงพิมพ์โรงงานยาสูบขณะนั้น

“เท่าที่ผมเคยเห็นมา ประเทศต่าง ๆ เขาให้ธนาคารกลางของเขาเป็นผู้พิมพ์ธนบัตรให้ครับ”

เป็นคำตอบซึ่งผู้ตั้งคำถามถือว่ามิใช่เป็นคำตอบที่ตรงกับ

คำถาม

“แต่ผมไม่ได้ถามคุณนะว่าเรื่องพิมพ์ธนบัตรนี้เป็นหน้าที่ของใคร”

จากนั้นจึงได้รับคำตอบที่หนักแน่นว่า

“พิมพ์ได้ครับ”

โรงงานยาสูบซึ่งยุคก่อนหน้านี้ถือได้ว่าเป็นรัฐวิสาหกิจเพียงแห่งเดียวที่ประกาศตนเองด้วยชื่อภาษาอังกฤษว่าผูกขาดการผลิตบุหรี่ในประเทศไทย และเป็นรัฐวิสาหกิจเพียงแห่งเดียวซึ่งยอดรายได้แต่ละปีซึ่งนำส่งรัฐเหนือกว่ารัฐวิสาหกิจอื่นใด พึงจะเห็นโรงพิมพ์เพื่อทำหน้าที่ผลิตของบุหรี่และแสตมป์ยาสูบของตัวเองเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๙

หลังจากที่ได้มอบหมายหน้าที่ดังกล่าวให้แก่บรรดาโรงพิมพ์ของเอกชนทั้งในประเทศและต่างประเทศตลอดหลายปีที่ผ่านมา และที่ตั้งของโรงพิมพ์อยู่บนส่วนหนึ่งของพื้นที่อันกว้างใหญ่ไพศาลถึง ๖๐๐ ไร่ของโรงงานที่ขอยานานได้ ถนนสุขุมวิท

พิธีเปิดโรงพิมพ์ดังกล่าวผ่านพ้นไปได้ไม่นานพร้อมกับยังความประทับใจเป็นยิ่งยวดแก่ผู้เป็นประธานในพิธีเปิดซึ่งได้แก่พลเอก พระบริภัณฑ์ยุทธกิจ รัฐมนตรีว่าการคลังผู้เป็นประธานกรรมการโรงงานยาสูบโดยตำแหน่ง เมื่อได้เห็นระบบการทำงานอันมีประสิทธิภาพของเจ้าหน้าที่และอุปกรณ์การพิมพ์อันทันสมัย จากความประทับใจดังกล่าวจึงได้จุดชนวนแห่งความคิดที่จะมอบหมายงานสำคัญคือการพิมพ์ธนบัตรให้แก่โรงงานยาสูบ เพราะบรรยาภาคแห่งความขาดแคลนธนบัตรยามบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะศึกสงครามยังเป็นภาพที่แจ่มชัดในความทรงจำ

ความคิดฝันของรัฐมนตรีว่าการคลังท่านนั้นน่าจะแปรเปลี่ยน

เป็นความจริงได้ เพราะการจัดให้มีโรงพิมพ์ธนบัตรนั้น ไม่ว่าจะมีมอบหมายภาระหน้าที่นี้ให้แก่ผู้ใดก็ไม่ควรมีปัญหา ดังจะเห็นได้ว่า ในช่วงเวลาวิกฤติของสงครามที่ผ่านมา นอกไปจากโรงพิมพ์ซึ่งเป็นของทางราชการจะต้องทำหน้าที่แก้ปัญหาก็เพื่อเผชิญกับความขาดแคลนธนบัตรแล้ว แม้แต่โรงพิมพ์เอกชนก็ยังได้รับมอบหมายให้ช่วยเหลือในการแก้ปัญหาดังกล่าวด้วย เพียงแต่จำต้องยึดมั่นในทางปฏิบัติอันถูกต้องว่า สิ่งพิมพ์อันมีค่าและมีความจำเป็นแก่การใช้สอยของผู้คนนั้น จะต้องสร้างความเชื่อถือไว้วางใจแก่ผู้ใช้ซึ่งหมายถึงว่าระบบการจัดพิมพ์จะต้องดำเนินไปด้วยความเข้มงวดรัดกุมเยี่ยงเดียวกับสถาบันอื่น ๆ ที่มีหน้าที่พิมพ์ธนบัตรในนานาอารยประเทศ

หากจะมอบหมายภาระรับผิดชอบอันสำคัญยิ่งนี้ให้แก่โรงพิมพ์โรงงานยาสูบซึ่งเพียบพร้อมด้วยระบบงานพิมพ์อันทันสมัยและคุ้นเคยกับสิ่งพิมพ์ที่มีคุณค่าเช่น แสตมป์ยาสูบอยู่แล้วเช่นนั้น ก็ไม่น่าจะมีปัญหาที่ผู้ใดจักได้แย้ง

โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดตั้งโรงพิมพ์ธนบัตรนั้นแม้จะเป็นโครงการใหญ่ซึ่งจะต้องผูกพันกับค่าใช้จ่ายจำนวนสูง แต่ก็ไม่เป็นภาระอันใดแก่รัฐบาลในเมื่อเป็นที่ประ-

จักษ์อยู่แล้วว่ารายได้ของรัฐบาลกิจแห่งนี้เหนือกว่ารัฐบาลกิจอื่นใด แต่แล้วโครงการดังกล่าวซึ่งกำลังจะก้าวพ้นจากความฝัน ก็ถึงกลับไปสู่สภาพเดิม เพราะเหตุที่ค่านิยมของคนไทยโดยเฉพาะในยุคก่อนนั้น ยึดมั่นอยู่กับตัวบุคคลยิ่งไปกว่านโยบายหรือหลักการอันถูกต้อง

เส้นทางที่หักเห

หลังจากได้ให้คำตอบถึงความพร้อมที่จะพิมพ์ธนบัตรแก่ผู้อำนวยการโรงงานยาสูบแล้วไม่นาน คณะผู้แทนจำนวนสามคนจากโรงงานยาสูบซึ่งมีพลอากาศเอกนักรบ บินศิริ กรรมการผู้หนึ่งของโรงงานยาสูบ กับคุณเอก ธีรกุล หัวหน้าหน่วยช่าง และคุณเกษมจิตต์ อัครจินดา ก็เดินทางไปเยือนประเทศต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรปเพื่อศึกษาระบบงานพิมพ์ธนบัตร ตลอดจนพิจารณาเครื่องพิมพ์ธนบัตรที่เหมาะสมเพื่อนำมาผลิตธนบัตรให้คนไทยใช้ต่อไป

เป้าหมายแรกสุดในการเดินทางครั้งนี้ คือสถาบันการพิมพ์ธนบัตรที่ใหญ่ที่สุดของโลกในยุคนั้น ซึ่งได้แก่บริษัทโทมัสเดอลารู ผู้พิมพ์ธนบัตรให้แก่ประเทศไทยและอีกหลายประเทศ บริษัทดังกล่าวนอกจากจะรับพิมพ์ธนบัตรแล้ว ในขณะนั้นยังผลิตเครื่องพิมพ์ธนบัตรจำ-

หน่ายแก่สถาบันพิมพ์ธนบัตรในนานาประเทศด้วย

คุณเกษมจิตต์ฯ ได้รื้อฟื้นความทรงจำในช่วงนี้ว่า

“พอเราไปถึงและยังไม่ทันได้เริ่มดูงาน ขณะพูดคุยกันตอนมีอาหารกลางวัน พอบอกเขาไปว่า ที่เราเดินทางมานี้ก็เพื่อกลับไปแล้วเราจะตั้งโรงพิมพ์ธนบัตรของเราเอง คำตอบของประธานกรรมการโรงพิมพ์นั้นยังความผิดหวังเป็นอย่างมากแก่ทุกคนที่เดินทางไปเยือน”

ประโยคเดียวและประโยคนั้นเองที่ทำให้ต้องระงับการเข้าชมกิจการของโรงพิมพ์ที่กล่าว

“ล้มเลิกความคิดเสียเถอะ ไม่มีทางทำได้สำเร็จหรอก”

ซึ่งก็ดูจะสอดคล้องต้องกับคำกล่าวของคุณสุบิน เชื้อสมบุญรัตน์ อดีตผู้อำนวยการฝ่ายออกบัตรธนาคารคนหนึ่งของธนาคารแห่งประเทศไทยซึ่งเคยแสดงทัศนะในกรณีของการจัดตั้งโรงพิมพ์ธนบัตรว่า

“เชื้อเถอะ เมื่อไหร่เราเสนอความคิดว่าเราจะตั้งโรงพิมพ์ธนบัตรของเราเอง จะต้องมีข้อโต้แย้งต่าง ๆ นานาถึงความไม่เหมาะสม โดยเฉพาะจากผู้ที่เคยมีรายได้จากการพิมพ์ธนบัตรให้เรา”

จากนั้นคณะผู้แทนชุดที่กล่าวก็เดินทางไปเยือนสถาบันที่พิมพ์

ธนบัตรของหลายประเทศในภาคพื้นยุโรป และสถาบันหนึ่งที่คุณเกษมจิตต์ฯ กล่าวไว้ การบริหารงานน่าสนใจและวิธีการเหมาะสมกับการจะนำมาใช้ สถาบันดังกล่าวได้แก่โรงพิมพ์ธนบัตรของธนาคารชาติเบลเยียม

ผู้อำนวยการโรงพิมพ์ธนบัตรแห่งนั้นชื่อ Mr. Charles Aussem

แต่ระบบการพิมพ์ธนบัตรของโรงพิมพ์แห่งนั้นมีอยู่ประการหนึ่งซึ่งคุณเกษมจิตต์ฯ บอกว่าไม่เห็นด้วย

“เขาพิมพ์ธนบัตรแต่ละฉบับด้วยสองระบบ ด้านหน้าใช้เครื่องของ GIORI (หมายถึงเครื่องพิมพ์ธนบัตรที่ผลิตโดยบริษัท Organisation Giori ซึ่งดำเนินธุรกิจในการผลิตเฉพาะเครื่องพิมพ์ธนบัตรอย่างเดียว ก่อตั้งขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่สอง ที่ตั้งของโรงงานอยู่ในประเทศเยอรมนีตะวันตก ส่วนสำนักงานใหญ่นั้นอยู่ที่กรุงไลซานน์ ประเทศสวิตเซอร์แลนด์) ซึ่งสามารถพิมพ์เส้นนูนครั้งเดียวสามสี ส่วนด้านหลังใช้เครื่องพิมพ์ของโทมัสฯ ซึ่งพิมพ์ได้ครั้งละสีเดียว ถ้าต้องพิมพ์ด้วยวิธีการอย่างนี้ ก็หมายความว่า เราจะต้องแบ่งงานออกเป็นสองระบบ ใช้ช่างคนละชุดและอุปกรณ์ต่าง ๆ ก็จะต้องมีสองชุดด้วย”

ข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ซึ่งคุณเกษมจิตต์ฯ เปิดเผยก็คือ โรงพิมพ์ธนบัตรของธนาคารดังกล่าวพิมพ์ธนบัตรมาก่อนสงครามโลกครั้งที่สองโดยใช้เครื่องพิมพ์ของบริษัทโทมัสเดอลารูผู้ผลิตเครื่องพิมพ์ธนบัตรเพียงแห่งเดียวในยุคนั้น ครั้นสงครามเลิกแล้ว แม้ได้จัดหาเครื่องพิมพ์อันทันสมัยจากบริษัท Organisation Giori ซึ่งเหนือกว่าเครื่องพิมพ์ที่มีอยู่เดิมทั้งในด้าน การป้องกันการปลอมแปลงและให้ผลผลิตสูงมาเพิ่มเติม แต่เมื่อเครื่องเดิมยังใช้งานได้ จึงยังใช้ควบคู่กันไปก่อน

“แต่เมื่อเมืองไทยจะตั้งโรงพิมพ์ธนบัตรขึ้นใหม่ ก็ควรเลือกใช้เครื่องพิมพ์ธนบัตรที่ใช้เทคนิคล่าสุดเพียงระบบเดียวซึ่งเหมาะสมกว่า และได้ธนบัตรที่มีคุณภาพสูงกว่าด้วย”

นั่นเป็นข้อสรุปของคุณเกษมจิตต์ฯ ในเรื่องเกี่ยวกับเครื่องพิมพ์ธนบัตร

ข้อเสนอจากคณะผู้แทนของโรงงานยาสูบจากการเดินทางครั้งนั้น ได้เป็นที่ยอมรับ จึงหลังจากนั้นโรงงานยาสูบก็จัดส่งช่างเทคนิคอีกจำนวนหนึ่งออกไปศึกษาและฝึกงานด้านพิมพ์ธนบัตรกับสถาบันพิมพ์ธนบัตรของหลายประเทศในยุโรป เป็นการตระเตรียมการเพื่อกลับ

มาพิมพ์ธนบัตรต่อไป

ในส่วนการตระเตรียมการด้านอื่นเช่นที่ตั้งของโรงงาน ก็ได้กำหนดพื้นที่และออกแบบอาคารของโรงงานจนแล้วเสร็จ รวมทั้งได้สั่งให้บริษัท Organisation Giori ผลิตเครื่องพิมพ์ธนบัตรให้หนึ่งเครื่องพร้อมกับส่งเงินไปชำระล่วงหน้าจำนวนหนึ่ง

แต่แล้วในช่วงเวลาแห่งการตระเตรียมการนั่นเอง ผู้ซึ่งถือได้ว่ามีความสนใจและมีบทบาทสำคัญยิ่งในเรื่องนี้คือผู้อำนวยการโรงงานยาสูบ ก็ถึงแก่กรรม กับในระยะเวลาใกล้เคียงกัน คณะปฏิวัติก็เข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลชุดเดิม ซึ่งหมายถึงว่ารัฐมนตรีว่าการคลังผู้เป็นเจ้าของความคิดหรือผู้สั่งการก็ต้องพ้นไปจากตำแหน่งด้วย

เครื่องพิมพ์ธนบัตรซึ่งบริษัท Organisation Giori จัดส่งมาให้ตามความประสงค์เครื่องนั้นจึงถูกเก็บรักษาไว้ในคลังพัสดุของโรงงานยาสูบ เพราะไม่มีผู้ใดในรัฐบาลชุดใหม่ให้ความสนใจกับโครงการนี้

“บรรจุกันมาอย่างไร ก็คงอยู่ในสภาพอย่างนั้นตลอดมาแหละ”

นั่นคือคำตอบต่อคำถามที่ว่าเมื่อได้รับเครื่องพิมพ์ธนบัตรมาแล้วได้เอาไปใช้ประโยชน์อันใดบ้าง

โรงพิมพ์ธนบัตร — ความฝันที่เป็นจริง

ในมติของคณะกรรมการธนาคารแห่งประเทศไทยในการประชุมเมื่อวันที่ ๒๘ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๒ นั้น นอกจากจะให้ธนาคารเปิดการเจรจากับกรมธนารักษ์ กระทรวงการคลังเพื่อให้ได้มาซึ่งกรรมสิทธิ์เนื้อวังบางขุนพรหมซึ่งมีพื้นที่กว่า ๓๓ ไร่และธนาคารได้ใช้อาคารและพื้นที่ดังกล่าวอยู่แล้วในขณะนั้นเพื่อทำการปลูกสร้างอาคารที่ทำการหลังใหม่แล้ว ยังให้ธนาคารพิจารณาข้อเสนอของพลเอกเจ้าพระยาวราชมรามพ ซึ่งกำลังเสนอขายที่ดินและสิ่งปลูกสร้างเนื้อพื้นที่ซึ่งอยู่ติดกับแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตรงข้ามถนนวิสุทธิกษัตริย์ซึ่งมีเนื้อที่กว่า ๑๑ ไร่ เพื่อใช้เป็นที่ตั้งของโรงพิมพ์

ธนบัตรในเวลาต่อไปด้วย และต่อมาธนาคารแห่งประเทศไทยก็ได้กรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔ และแปลงหลังในปีถัดมา และวันหนึ่งระหว่างช่วงเวลาเหล่านั้น

โรงพิมพ์โรงงานยาสูบก็มีโอกาสได้ต้อนรับผู้มาเยือนสองคนซึ่งแจ้งว่ามาจากธนาคารแห่งประเทศไทย และใคร่ขอเข้าชมกิจการ คุณเกษมจิตต์ อัครจินดา เล่าว่า

“ผมไม่เคยรู้จักหรือเห็นหน้ามาก่อนทั้งสองคน คนหนึ่งร่างเตี้ยแนะนำตัวเองว่าชื่อพิพรรณ ไกรฤกษ์ ส่วนคนสูงอายุ ร่างผอมสูงและดำกว่านั้นชื่อหลวงธนาทรพนิต

เมื่อผมตอบไม่ขัดข้องและพาชมการทำงานของเรแล้ว ก่อนจะกลับคนที่ชื่อพิพรรณก็บอกผมว่า แล้วจะติดต่อมาใหม่”

คุณเกษมจิตต์ฯ บอกว่าหลังจากนั้น ก็รู้สึกมั่นใจอย่างไรไม่ทราบจึงบอกเพื่อน ๆ ว่า คงจะมีโอกาสได้ทำงานสำคัญที่เคยอยากทำกันแล้วในเร็ว ๆ นี้ แต่ก็บอกไม่ได้ว่าจะเริ่มกันอย่างไร ที่ไหน และเมื่อไหร่

หลังจากนั้นไม่นานนัก ความมั่นใจที่กล่าวก็ปรากฏเค้าแห่งความเป็นจริง ในเมื่อคุณเกษมจิตต์ฯ ได้รับการทาบทามให้ไปทำหน้าที่รับผิดชอบงานด้านเทคนิคของการจัดพิมพ์ธนบัตรของโรงพิมพ์ธนบัตรซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยกำลังอยู่ในระหว่างการเตรียมการจัดสร้างขึ้น

ผู้ที่เสนอแนะธนาคารให้มาติดต่อรวมทั้งชั้นอาสาเป็นผู้ทาบทามความตกลงใจของคุณเกษมจิตต์ฯ ก็คือ Mr.Charles Aussem ผู้อำนวยการโรงพิมพ์ธนบัตรของธนาคารชาติเบลเยียมนั่นเอง โดยขณะนั้นได้ถูกยืมตัวให้มาทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาโครงการพิมพ์ธนบัตร เพราะบุคคลดังกล่าวนี้เป็นที่เชื่อถือของหลายประเทศในยุโรปว่ามีความชัดเจนและรอบรู้งานด้านพิมพ์ธนบัตรเป็นเยี่ยมผู้หนึ่ง

การให้ความตกลงกับการติดต่อหาตามดังกล่าวได้รวมข้อเสนอมาดังว่า ช่างเทคนิคของโรงพิมพ์โรงงานยาสูบจำนวนหนึ่งซึ่งจะเป็นทีมงานที่มีประสิทธิภาพในการปฏิบัติงานสูงและมีความชัดเจนเป็นอย่างยิ่งในงานพิมพ์จะต้องมาร่วมปฏิบัติงานด้วย ซึ่งธนาคารแห่งประเทศไทยก็ไม่มีข้อโต้แย้งอันใดกับข้อเสนอดังกล่าวนั้น

เมื่อบรรลุถึงข้อตกลงที่กล่าวแล้ว ช่างเทคนิคซึ่งต่อไปจะต้องมีความรับผิดชอบในงานด้านเทคนิคของโรงพิมพ์ธนบัตรก็ถูกส่งไปศึกษาและฝึกงานด้านพิมพ์ธนบัตรในทุกแขนงงานกับสถาบันต่าง ๆ ในภาคพื้นยุโรปอีกครั้งหนึ่ง

ขณะเดียวกันคุณเกษมจิตต์ฯ กับคุณวานิช จันทระอุไร ผู้ช่วยหัวหน้าฝ่ายงานช่างของโรงงานยาสูบก็ถูกยืมตัวให้มาทำหน้าที่ที่ปรึกษาทางเทคนิคในคณะกรรมการพิจารณาจัดหาอุปกรณ์ต่าง ๆ สำหรับโรงพิมพ์ธนบัตรด้วย

สำหรับเครื่องพิมพ์ธนบัตรซึ่งถูกเก็บรักษาอยู่ที่โรงงานยาสูบโดยปราศจากการใช้ประโยชน์อันใดนั้น โรงงานยาสูบก็เสนอขายแก่ธนาคาร แต่ด้วยเหตุที่เป็นเครื่องที่ผลิตขึ้นมาแล้วนานปีและเป็นเครื่องให้ผลผลิตไม่สูงนัก ธนาคารจึงได้ขอแลกเปลี่ยนที่เรียกว่า trade-in เพื่อให้ได้เครื่องรุ่นใหม่ที่ใช้งานในลักษณะเดียวกันแต่ให้ผลผลิตสูงกว่ามากมาแทนโดยเพิ่มเงินส่วนต่างให้แก่บริษัทไป

เมื่อถึงวาระที่การเตรียมการทุกสิ่งทุกอย่างพร้อมเป็นที่พร้อมสรรพ กล่าวคือ งานก่อสร้างโรงพิมพ์ธนบัตรแล้วเสร็จ การจัดองค์งานทั้งตัวบุคคลและกระบวนการจัดพิมพ์ธนบัตรเป็นไปโดยถูกต้องเพียงเดียวกับหลักปฏิบัติของนานาอารยประเทศซึ่งบริหารงานพิมพ์ธนบัตรและเครื่องพิมพ์ธนบัตรที่สั่งซื้อจากบริษัท Organisation Giori ได้ส่งมาถึงครบจำนวนที่ต้องการและมี

การติดตั้งเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พิธีเปิดโรงพิมพ์ก็มีขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๒ โดยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำพิธีเปิด

ถือได้ว่าเป็นการริเริ่มกิจการอันยิ่งใหญ่และมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งแก่คนไทยทุกคน

เป็นการหลีกเลี่ยงจากสภาพการณ์ที่คนไทยต้องประสบคือความขาดแคลนธนบัตรยามเมื่อบ้านเมืองตกอยู่ในภาวะคับขันเช่นที่เคยประสบในสงครามโลกครั้งที่แล้ว

เป็นการสร้างความสิ้นสุดในการต้องพึ่งพาอาศัยแหล่งผลิตธนบัตรจากภายนอกประเทศ

เป็นการแปรเปลี่ยนสิ่งที่เคยปรากฏแต่ในความนึกคิดหรือความฝันของคนไทยทั้งมวลให้เป็นความจริง

และเป็นเกียรติภูมิของคนไทยทั้งชาติ สมดังคำกล่าวของอดีตผู้บริหารบ้านเมืองผู้ซึ่งเป็นเจ้าของคำกล่าวที่ว่า

“ไทยเราเป็นประเทศเอกราช เราจะต้องมีโรงพิมพ์ธนบัตรของเราเอง”

